

Таблиця 6. Кількісна структура факторів і чинників в розбудові агентської мережі страховика

Рівень	Фактори та чинники				
	Персонал	Бізнес-процес	Мотивація	Врегулювання страхових подій	Матеріально-технічне забезпечення страхового агента
1					
2	4	5	3	3	4
3	13	13	9	8	12
4	20	15	15	17	17

1. В страховій компанії протягом 3-6 місяців уповноваженим структурним підрозділом, яким, наприклад, може бути відділ оптимізації бізнес-процесу, або центр обслуговування внутрішніх клієнтів, ведеться статистичний облік кількості виявлених проявів чи збоїв, визначених в діаграмі Ісікава (рис.1).

2. Визначається фактор першого рівня, що набрав найбільшу кількість проявів.

3. По цьому фактору на горизонтальній осі системи координат відкладаються кінцеві складові чинники, тобто ті, що в ранзі є останніми, і далі не розчленовуються. Визначення відбувається в порядку від більшого до меншого за числом проявів. В наведеному прикладі по фактору "Персонал" таких кінцевих чинників 26.

4. На вертикальній осі відображаються дані по кількості виявлених проявів.

5. Із загальної кількості виявлених проявів по даному фактору першого рівня X визначається кількість проявів N, що складають біля 20-ти відсотків.

6. Визначаються чинники, починаючи з найбільшого за кількістю проявів, що за сумою проявів становлять біля 20 %. Вони і визначають ті пріоритетні завдання, вирішення яких на 80 % усуне проблему, або забезпечить розбудову агентської мережі по даному фактору першого рівня.

7. Далі в такому ж порядку опрацьовується другий за кількістю проявів фактор першого рівня. І т.д.

Викладений комплексний метод може бути використаний не лише в процесі розбудови агентської мережі страховика, а також для аналізу і підвищення ефективності роботи в інших стратегічних напрямках розвитку, чи етапах бізнес-процесу, наприклад, в системі андеррайтингу, врегулювання, сервісному обслуговуванні внутрішніх та зовнішніх клієнтів.

1. Звіт про роботу Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України за 2007 рік. року / К.: Україна-BUSINESS, 2008 – № 43(870) С.5-7. 2. Рынок рискованого страхування за 1 кв.2008 г. / К.: Insurance TOP, Изд.: Украинский научно-исследовательский институт "Права и экономических исследований", 2008 – № 2 (22) С.26-44. 3. R.Holly. Metamorfozy agenta / Warszawa: ASEKURACJA&RE, 1998 – № 12, 56-57. 4. Информационный бюллетень по курсу BZR654 (13/май 2001) [Электронный ресурс] / Новиков К. Диаграмма Исикавы. – http://www.ou-link.ru /654/bulletin_654_13/diagr.htm. 5. Кук С. Клиент в фокусе: Как поместить интересы клиента в центр внимания вашей организации / Пер. с англ. – Днепропетровск: Баланс-Клуб, 2004. – 272 с.

Надійшла до редколегії: 9.12.2008

Р.В. Пікус, канд. екон. наук, доц.,
О.М. Лобова, студ.

СТРАХУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ РИЗИКІВ В УКРАЇНІ

В статті визначено зміст та основні завдання екологічного страхування в суспільстві та економіці, проаналізовано його зарубіжний досвід та стан в Україні, визначено перспективи розвитку екологічного страхування.

The article defines the meaning and major tasks for ecological insurance in the society and economy. Its international experience and status in Ukraine is analyzed, a prospect for development of ecological insurance is determined.

У новому тисячолітті проблема стану довкілля є однією з найгостріших і найболючіших проблем людства в цілому та нашої країни зокрема. У природне середовище потрапляє все більше забруднюючих речовин. Україна знаходиться на одному з перших місць у світі за кількістю джерел відходів.

Наявність в Україні розвиненої промисловості, висока її концентрація в окремих регіонах, великі промислові комплекси, більшість з яких потенційно небезпечні, концентрація на них агрегатів та установ великої потужності, розвинута мережа транспортних комунікацій – усе це збільшує вірогідність виникнення аварійних забруднень довкілля, які несуть загрозу для людини, економіки і навколишнього природного середовища.

Щорічно вітчизняні підприємства "видають" близько 2,5 – 3 мільйони тонн відходів 1-го, найвищого, класу небезпеки (за євростандартами). Кількість підприємств, на яких накопичуються або використовуються небезпечні відходи, перевищує 2500. На території України вже накопичилося близько 27 мільярдів тонн різних відходів, які займають понад 160 тисяч гектарів землі. Крім того, щорічно з'являються пре-

цеденти ввезення іноземних відходів на територію України. Така кількість відходів з однієї сторони сприяє стрімкому розвитку підприємств, які займаються переробкою цих відходів, а з іншої – техногенна небезпека на більшості підприємств зумовлює виникнення екологічних проблем, пов'язаних із забрудненням довкілля відходами виробництва [12].

Інтеграція України в світове економічне співтовариство диктує необхідність переходу до нових принципів регулювання природоохоронної діяльності та розробки нормативно-правової системи, спрямованої на зниження масштабів промислового забруднення довкілля. Досвід розвинених країн свідчить, що найбільш ефективним інструментом екологічної політики та гарантій безпеки життєдіяльності людей, є використання ринкових механізмів захисту здоров'я громадян та навколишнього середовища. Фінансування витрат по ліквідації наслідків аварій і надзвичайних ситуацій за рахунок коштів бюджету не забезпечує ефективності природоохоронних програм. Це обумовлює потреби пошуку та мобілізації принципово інших джерел компенсації заподіяної шкоди.

Поряд з розвитком загальноприйнятих видів страхування постала нагальна потреба у впровадженні системи екологічного страхування в усіх галузях народного господарства, в тому числі в аграрному секторі, яка має стати ефективним інструментом вирішення еколого-економічних та соціальних проблем суспільства, пов'язаних із забрудненням навколишнього природного середовища та спричиненням шкоди здоров'ю, або майну третіх осіб.

У нашій державі запровадження страхування екологічних ризиків є обґрунтованим й актуальним у зв'язку з високим рівнем ймовірності аварійного забруднення довкілля, низьким рівнем капіталовкладень у природоохоронну сферу і витрат на запобігання та ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій. Кошти страхових компаній можуть спрямовуватись на відшкодування збитків, завданих третім особам екологічними аваріями, тим самим зменшуючи навантаження на держбюджет, а також можуть бути джерелом додаткового фінансування природоохоронних заходів із фонду превентивних заходів страховика і інвестування ним коштів у розвиток безвідходних та природоохоронних технологій.

Екологічне страхування – це порівняно нове явище в економічному житті не лише України, а й всього світу. Його вік сягає трохи більше десяти років, та за цей короткий проміжок часу цей напрямок страхування привернув до себе значний науковий та практичний інтерес. В економічній історії цивілізації екологічне страхування вперше визначило єдину до теперішнього часу форму взаємодії, в якій завдання охорони навколишнього природного середовища та економічні інтереси виробників знаходять достатньо ємну точку зіткнення. Всі досі прийняті нормативні документи та акти, які встановлюють економічним суб'єктам вимоги та умови охорони довкілля, так чи інакше носять вимушений характер. Екологічне страхування забезпечує в цьому найдавнішому протиборстві екології та економіки нехай невелику, але суттєву зону взаємного переходу, будуючи перший міст на шляху вирішення найважливіших еколого-економічних проблем людства.

Страхування екологічних ризиків на заході розвивалось в рамках страхування відповідальності, пов'язаної із збитком від забруднення. Страхування в цих країнах є могутнім фінансовим механізмом, що регулює цілий ряд проблем, кі стосуються безпечної роботи підприємства та його відповідальності перед третьою стороною, а також питань навколишнього середовища. Прикладом ефективного розвитку екологічного страхування в США може служити Федеральний закон про всебічну відповідальність за відновлення і збереження оточуючого середовища, відомий під назвою "Суперфонд". Завдяки цьому закону в США була реалізована програма з перешоронення токсичних відходів з місць їх тимчасового зберігання і приведена до встановлених норм безпеки значна частина звалищ відходів.

Страхування відповідальності за забруднення навколишнього природного середовища найбільш ефективно захищає інтереси підприємств по отриманню прибутків, суспільства по захисту здоров'я людей та держави через створення сприятливого інвестиційного клімату, гарантії податкових надходжень та соціальну стабільність.

Страхування відповідальності екологічних ризиків може бути пов'язане з можливістю дуже значних ви-

плат страхового відшкодування по одному страховому випадку. Незважаючи на це, досить часто встановлені ліміти відповідальності не забезпечують достатнього рівня відшкодування (компенсації). Це виникає тому, що економічний збиток від екологічних аварій здебільшого значно перевищує фінансовий потенціал окремого страховика. Відтак, далеко не кожна компанія може прийняти на себе відповідальність за забруднення навколишнього середовища.

В науковій літературі екологічне страхування визначають як:[9]

- страхування відповідальності підприємств – джерел підвищеної екологічної небезпеки щодо захисту майнових інтересів страхувальників, які постраждали в результаті аварійного (раптового, непередбаченого) забруднення навколишнього природного середовища;

- страхування відповідальності власників раніше забруднених природних об'єктів, які несуть потенційну екологічну загрозу життєво важливим інтересам громадян та юридичних осіб; в цьому випадку екологічне страхування розглядається як ретроспективне страхування екологічних ризиків.

На сучасному етапі розвитку у світовій практиці переважають такі види екологічного страхування [13]:

- екологічне страхування нерухомих об'єктів (fixed facilities): "Вибіркове страхування юридичної відповідальності за забруднення" (Pollution Legal Liability Select); "Страхування відповідальності за викид забруднюючих речовин із наземних (підземних) ємностей" (Storage Tanner Liability);

- екологічне страхування підприємств сервісу (service industry): "Страхування відповідальності підприємців, що займаються розчисткою територій будівель, від матеріалів, які містять свинець" (Asbestos Abatement Liability Insurance); "Страхування відповідальності підприємств, що займаються рекультивацією забруднених земель" (Contractor Operations and Professional Services);

- екологічне страхування відповідальності при перевезеннях: "Страхування відповідальності власників транспортних засобів за забруднення навколишнього середовища" (Environmental Automobile Liability); "Страхування відповідальності перевізників вантажів за забруднення навколишнього середовища під час їх транспортування" (Owners Spill Liability).

Екологічне майнове страхування:

- екологічне страхування забрудненого нерухомого майна (Contaminated Properties): "Страхування неочікуваних витрат по розчистці та рекультивації забрудненого нерухомого майна" (Cleanup Cost Cap); "Страхова програма, яка покриває всі операції щодо розчистки і рекультивації забрудненого нерухомого майна за загальним лімітом протягом усього строку страхування" (Owners Controlled Insurance Program).

Аналізуючи зарубіжний досвід, необхідно зробити висновок, що екологічне страхування – особливий, найбільш складний вид страхування, який має свою специфіку і є достатньо потужним еколого-економічним інструментом, що дозволяє компенсувати збитки, спричинені третім особам, так і втрати самих страхувальників, які виникають в результаті аварійного забруднення навколишнього середовища.

В законі України "Про страхування" запроваджено наступні нові види обов'язкового страхування, які по своїй суті могли б бути віднесені до екологічного:

- ст. 7.12 "страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту";

- ст. 7.14 "страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки, включаючи пожежовибухонебезпечні об'єкти та об'єкти, господарська діяльність на яких може призвести до аварій екологічного та санітарно-епідеміологічного характеру";

- ст. 7.15 "страхування цивільної відповідальності інвестора, в тому числі за шкоду, заподіяну довкіллю, здоров'ю людей, за угодою про розподіл продукції, якщо інше не передбачено такою угодою";

- ст. 7.20 "страхування відповідальності експортера та особи, яка відповідає за утилізацію (видалення) небезпечних відходів, щодо відшкодування шкоди, яку може бути заподіяно здоров'ю людини, власності та навколишньому природному середовищу під час транскордонного перевезення та утилізації (видалення) небезпечних відходів" безпосередньо зачіпають страхування екологічних ризиків.

- ст. 7. страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту;

Характеристика видів обов'язкового страхування:

1. Страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яка може бути заподіяна пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки, включаючи пожежовибухонебезпечні об'єкти та об'єкти, господарська діяльність на яких може привести до аварій екологічного і санітарно-епідеміологічного характеру.[5]

Об'єктом страхування є майнові інтереси страхувальника, що не суперечать законодавству, пов'язані з відшкодуванням страхувальником заподіяної їм прямої шкоди третім особам унаслідок пожежі та/або аварії на об'єкті підвищеної небезпеки.

Страховим випадком вважається заподіяння прямої шкоди третім особам внаслідок пожежі та/або аварії на об'єкті підвищеної небезпеки під час дії договору обов'язкового страхування, внаслідок чого виникає обов'язок страховика здійснити виплату страхового відшкодування.

2. Страхування персоналу радіаційно-небезпечних об'єктів, а також державних інспекторів з нагляду за ядерною та радіаційною безпекою від ризику негативного впливу іонізуючого випромінювання на їхнє здоров'я

Об'єкт страхування є майнові інтереси, що не суперечать законодавству України, пов'язані із життям, здоров'ям, працездатністю застрахованих осіб.

Страховий випадок – подія, що передбачається договором страхування, що сталася, і з настанням якої виникає обов'язок страховика відшкодувати шкоду, заподіяну життю і здоров'ю застрахованої особи внаслідок негативного впливу іонізуючого випромінювання в результаті аварії на радіаційно-небезпечному об'єкті з послідувочою тимчасовою втратою загальної працездатності, одержання інвалідності, смертю застрахованої особи.

3. Страхування відповідальності експортера та особи, яка відповідає за утилізацію (видалення) небезпечних відходів, щодо відшкодування шкоди, яку може бути заподіяно здоров'ю людини, власно-

сті та навколишньому природному середовищу під час транскордонного перевезення та утилізації (видалення) небезпечних відходів. [6]

Об'єктом страхування є майнові інтереси страхувальника, що не суперечать законодавству та пов'язані з відшкодуванням страхувальником шкоди, заподіяної третім особам і навколишньому природному середовищу під час транскордонного перевезення та утилізації (видалення) небезпечних відходів.

Страховий випадок – це подія, що сталася під час транскордонного перевезення та утилізації (видалення) небезпечних відходів, внаслідок якої заподіяно шкоду здоров'ю фізичних осіб, власності будь-яких суб'єктів, навколишньому природному середовищу і виникла цивільно-правова відповідальність страхувальника стосовно відшкодування ним цієї шкоди.

4. Страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів на випадок настання негативних наслідків під час перевезення небезпечних вантажів. [4]

Об'єктом страхування є майнові інтереси страхувальника, що не суперечать законодавству, пов'язані з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди життю, здоров'ю фізичних осіб, навколишньому природному середовищу, майну фізичних та юридичних осіб під час перевезення небезпечних вантажів у порядку, визначеному законодавством.

Страховий випадок – будь-яка подія під час перевезення небезпечних вантажів, внаслідок якої заподіяна шкода життю, здоров'ю фізичних осіб, навколишньому природному середовищу, майну фізичних та юридичних осіб і виникла цивільно-правова відповідальність страхувальника щодо відшкодування цієї шкоди.

5. страхування цивільної відповідальності оператора ядерної установки за ядерну шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту. [2]

Об'єктом страхування є майнові інтереси, пов'язані з відшкодуванням Страхувальником шкоди (збитку), заподіяної майновим інтересам (фінансові збитки, збитки завдані майну), життю, здоров'ю, упущеній вигоді третіх осіб внаслідок здійснення Страхувальником професійної діяльності.

Страховими випадком є набрання законної сили судового рішення щодо відшкодування Страхувальником спричиненої шкоди (збитку) третій особі в зв'язку зі здійсненням Страхувальником професійної діяльності, і наслідком якої стали шкода (збиток), завдані майновим інтересам:

- майну та/або фінансові збитки третьої особи;
- життю, здоров'ю третьої особи;
- упущена вигода третьої особи.

На фоні загального зростання темпів надання страхових послуг в Україні екологічне страхування характеризується низькими темпами розвитку (табл. 1.). Таким чином, ринок екологічного страхування в Україні знаходиться на початковому етапі свого формування та становлення, що свідчить про можливість розвитку цього виду страхування практично в усіх галузях економіки України.

Як можна побачити з таблиці 1, даний вид страхування є недосить розвинутим, оскільки питома вага деяких видів екологічного страхування дорівнює нулю (страхування відповідальності персоналу радіаційно-небезпечних об'єктів), а навіть якщо по іншим видам питома вага не дорівнює нулю, то вона наближається до нього. Тобто, можна сказати, що частка страхового ринку в розрізі страхування екологічних ризиків є нерозвинутою.

Таблиця 1. Динаміка розвитку екологічного страхування в Україні за 2005-2007 рр. (тис.грн)*

роки	Види страхування відповідальності														
	Суб'єктів господарювання за шкоду, яка може бути заподіяна пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки			За утилізацію небезпечних відходів			Суб'єктів перевезення небезпечних вантажів			персоналу радіаційно-небезпечних об'єктів			оператора ядерної установ-ки за ядерну шкоду, яка може бути заподіяна внаслідок ядерного інциденту		
	страх. премії	питома вага	страх. виплати	страх. премії	питома вага	страх. виплати	страх. премії	питома вага	страх. виплати	страх. премії	питома вага	страх. виплати	страх. премії	питома вага	страх. виплати
2005	49031,9	0,381 %	72,9	160,8	0,001 %	0,0	40336,1	0,314 %	180,5	5,9	0,000 %	0,0	35102,5	0,273 %	0,0
2006	59114,2	0,427 %	19,9	123,7	0,001 %	0,0	37627,0	0,272 %	35,8	17,8	0,000 %	0,0	11542,6	0,083 %	0,0
2007	38726,7	0,200 %	32,7	117,1	0,001 %	0,0	39459,5	0,200 %	14,0	0,0	0,000 %	0,0	41282,8	0,200 %	0,0

*Розроблено автором за даними джерела[10]

Відповідно до Рис.1 та Рис.2, бачимо, що не існує певної тенденції в розвитку видів екологічного страхування: стрибкоподібні графіки і премій і виплат майже по всім видам екологічного страхування, крім виплат по

страхуванню відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів. Даний вид страхування має тенденцію до різкого зниження виплат – протягом 2х років на 166,5 тис. грн., тобто майже в 13 разів.

Рис.1. Динаміка страхових премій по обов'язковим видам екологічного страхування (розроблено за даними табл. 1).

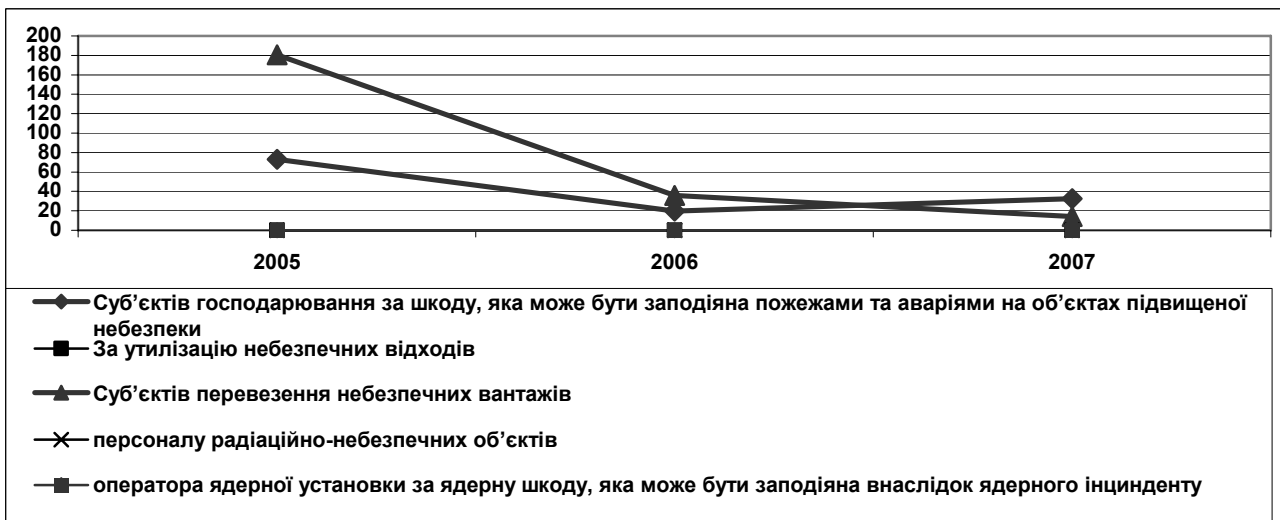

Рис.2. Динаміка страхових виплат по обов'язковим видам екологічного страхування. (розроблено за даними табл. 1).

Сучасний етап втілення в життя екологічного страхування, за багатьма ознаками, можна назвати початковим. Про це свідчать показники зборів страхових премій за екологічними ризиками, реальна участь страхових компаній України у відшкодуванні збитків, що виникають внаслідок екологічних катастроф. Існує суттєва неузгодженість у визначенні поняття екологічного ризику та об'єкту екологічного страхування. Об'єктивні потреби в забезпеченні страхового захисту не узгоджені з діючими нормами оподаткування. Вимагає подальшого вивчення і вдосконалення питання співвідношення обов'язкового та добровільного страхування.

Вибір форми страхування повинен залежати від об'єктів страхування і категорій страхувальників. Обов'язкове екологічне страхування проводиться на випадок екологічних аварій (катастроф), які можуть статися в результаті виробничої і невиробничої діяльності, стихійних лих, що призвели до значних разових перевищень рівнів викидів (скидів) забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище порівняно з встановленими нормативами, а також у зв'язку з погіршенням стану сховищ твердих і рідких відходів (їх переповнення, розгерметизація тощо); з виявленням фактів підвищення забруднення ґрунтів, підземних вод у зоні сховищ, із витіканням шкідливих речовин внаслідок аварії сховищ і транспортних систем; з аварійними зупинками або зниженням потужності очисних і вловлювальних засобів і споруд [12].

В обов'язковій формі має здійснюватись страхування відповідальності підприємств, які є джерелом підвищеного екологічного ризику, за збитки, заподіяні третім особам.

У добровільній формі усіма без винятку підприємствами можуть страхуватися інші види екологічної відповідальності, зокрема, відповідальності за збитки, заподіяні здоров'ю та життю персоналу підприємств-випуватців екологічних аварій, а також є прямі та непрямі витрати, пов'язані з ліквідацією шкідливих екологічних наслідків [10]. Конкретні види добровільного екологічного страхування, їхні умови мають визначатися страховиком. До цього слід додати, що такого підходу щодо вибору форм страхування мусять дотримуватися всі підприємства, незалежно від форми власності й підпорядкування.

Якщо звернутись до зарубіжного досвіду, то в багатьох високорозвинених країнах екологічне страхування є обов'язковим. Під обов'язковим екологічним страхуванням в Сполучених Штатах, наприклад, розуміють вимогу до фінансової стійкості і платоспроможності компанії, яке гарантує наявність коштів на відшкодування витрат, пов'язаних з забрудненням навколишнього середовища. По Федеральному Закону "Про транспорт" 1980 р. обов'язкового страхування потребує перевезення небезпечних речовин. Фінансова відповідальність за відновлення навколишнього середовища становить від 1 до 5 млн. дол. США, в залежності від небезпечних речовин. Законом "Про забруднення нафтою" 1990 р. встановлюються ліміти відповідальності за забруднення з 35 до 150 млн. дол. США.

Обов'язкове страхування дає найбільший результат тоді, коли воно ґрунтується на узагальненні та аналізі практики добровільного. За умов відсутності в Україні потужного ринку добровільного страхування встановлення обов'язкової форми може не дати очікуваного ефекту.

Головну увагу треба зосередити не на обов'язковості страхуванні, а на формуванні стимулів до фінансового забезпечення зобов'язань по компенсації збитків від аварій та надзвичайних ситуацій. Найбільш доступним та зручним для контролю способом підтвердження платоспроможності суб'єктів господарювання є страхування відповідальності.

Створення та впровадження ефективної системи екологічного страхування в Україні дозволить формувати спеціальні резерви страховим компаніям для компенсації

ймовірних збитків, пов'язаних із забрудненням навколишнього природного середовища, забезпечить майнові інтереси громадян та юридичних осіб шляхом повної або часткової компенсації збитків, заподіяних аваріями (катастрофами) еколого-техногенного характеру.

Екологічне страхування є потужним інструментом управління екологічними ризиками, сприятиме мінімізації негативних наслідків забруднення навколишнього природного середовища, забезпеченню економічної захищеності реципієнтів (суб'єктів господарювання), які можуть завдати збитку екосистемам, а також стати істотною юридичною та економічною гарантією реалізації й захисту економічних прав громадян, гарантією відшкодування заподіяної шкоди незалежно від фінансового стану заподіювача.[12]

Важливою задачею екологічного страхування – є поєднання соціально-економічних та екологічних аспектів, з урахуванням особливостей правового регулювання екологічних відносин в реальних кризових умовах. Це передбачає систематизацію, розробку та удосконалення екологічного та страхового законодавств щодо відповідної проблеми. А саме:

- вдосконалення нормативно-правових актів за структурою та змістом правових приписів, з урахуванням галузевих міністерств та відомств у сфері регулювання і контролю за використанням природних ресурсів, охороною довкілля та забезпеченням екологічної безпеки;

- обґрунтування, розробка та прийняття нових законодавчих актів, внесення до чинних актів змін і доповнень, що впливають із потреб практики здійснення страхової та природоохоронної діяльності щодо забезпечення екобезпеки та здоров'я громадян України;

- визначення органів держави та інституцій, наукових, навчальних закладів, окремих фахівців, спроможних на рівні сучасних світових вимог розробити проекти відповідних актів щодо екологічного страхування;

- обґрунтування економічного, інформаційного, матеріально-технічного забезпечення розробки та впровадження екологічного страхування;

- методичне забезпечення із залученням фахівців.

- Кінцевою метою екологічного страхування є зменшення або запобігання забруднення навколишнього природного середовища шкідливими речовинами під час діяльності об'єктів підвищеної небезпеки.

- Для покращення екологічного страхування потрібно:

- Вироблення спільного бачення наукової та практикуючої спільноти щодо проблем екологічного страхування в Україні;

- Аналіз шляхів визначення ризиків в проблемі екологічного страхування;

- Обґрунтування законодавчих, нормативно-правових та соціальних основ екологічного страхування.

Реалізація основних принципів охорони навколишнього природного середовища, закладених у рішеннях міжнародних угод і конференцій, у вітчизняних законах і законодавчих актах, найчастіше неможлива через надзвичайну обмеженість ресурсів. Завдання ще більше ускладнюється, коли справа стосується катастрофічних подій і ресурси на запобігання їх розвитку, на ліквідацію наслідків і компенсацію понесених збитків потрібні в терміновому порядку і у відносно великих розмірах.

Таким чином, розвиток системи страхування екологічних і катастрофічних ризиків дозволяє:

- зменшити витрати підприємств по задоволенню претензій третіх осіб у зв'язку зі збитком, нанесеним їм забрудненням навколишнього середовища;

- дати гарантію постраждалим в одержанні належних їм за законом сум відшкодування незалежно від фінансового положення підприємства-забруднювача;

- виконувати функції контролю за здійсненням підприємствами мір безпеки;

- бути одним із джерел фінансування заходів щодо забезпечення безпеки і таке інше.

Для подальшого розвитку системи екологічного страхування варто розробити ефективний правовий механізм, який дасть змогу забезпечити інтенсифікацію екологічної трансформації в країні. Безумовно, однією з передумов зменшення техногенно-екологічного тиску на населення і природне середовище є прийняття Закону України "Про екологічне страхування". Досвід промислово-розвинених держав в реалізації ефективної екологічної політики показує, що тільки оптимальне поєднання державного регулювання і використання економічних методів управління дозволяє отримати найкращий результат. [61]

Разом з тим на шляху до широкого впровадження в Україні екологічного страхування є ряд ще не вирішених методичних питань. Мова йде, в першу чергу, про методичну основу щодо визначення:

- екологічного впливу на довкілля, що може бути заподіяний різними сферами господарської діяльності людини оточуючому їй навколишньому середовищу;

- економічної оцінки збитків зазначених екологічних впливів на навколишнє середовище;

- ризиків виникнення аварій або непередбачуваних негативних ситуацій в окремих природно-територіальних комплексах тощо.

Зазначені питання є найактуальнішими і потребують концентрації уваги вчених.

В таких умовах екологічне страхування може стати додатковим стабілізуючим фактором під час проведення екологічної реконверсії суспільного виробництва. Стартовим джерелом для страхових фондів можуть стати як державний, так і місцеві бюджети, банки, галузеві організації і населення, що живе в районах розміщення "критичних" об'єктів. Комплексний розвиток екологічного страхування в Україні дасть змогу: скоротити бюджетні витрати на ліквідацію аварійних та надзвичайних ситуацій; підвищити матеріальну відповідальність підприємств і зацікавленість місцевих органів влади у мінімізації негативного впливу на навколишнє середовище; забезпечити цільове використання коштів, які спрямовуються на ліквідацію та попередження екологічного забруднення; посилити контроль за потенційно небезпечними видами діяльності.

Отже, можна зробити висновки:

1. реальним і ефективним механізмом залучення ресурсів у діяльність по збереженню екологічної безпеки населення і територій може стати страхування екологічних і катастрофічних ризиків;

2. розвиток страхування безсумнівно зажадає розробки і розвитку принципово нових видів страхування, що охоплюють екологічні і катастрофічні ризики;

3. страхування екологічних і катастрофічних ризиків, у силу їх спустошливого впливу і значних страхових виплат, можливо тільки з прийняттям загальнодержавної Концепції і розвитком системи страхування в цілому, у першу чергу, прийняття пакета Законів України: "Про обов'язкове екологічне страхування" (страхування відповідальності осіб – власників джерел підвищеної екологічної безпеки), "Про обов'язкове страхування від повеней" (майнове страхування), "Про обов'язкове страхування від метеорологічних небезпечних явищ" (майнове страхування) і ін.;

4. розвиток системи страхування вимагає також удосконалення методичних підходів по ймовірнісній оцінці ризику, по оцінці економічного і страхового збитків, по розрахунку тарифних ставок і сум, що необхідно здійснювати по кожному виді природно-антропогенних катастрофічних подій, що розглядаються в якості страхових.

1. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" від 25.06.1991 року № 1264-XII // Відомості Верховної Ради України, 1991, N 41 (08.10.91), ст. 546 // зі змінами і доповненнями станом на 10.11.2007 року. 2. Закон України "Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку" від 08.02.1995 № 39/95-ВР // Відомості Верховної Ради України від 21.03.1995 – 1995 р., № 12, стаття 81 // зі змінами і доповненнями станом на 10.11.2007 року. 3. Закон України "Про страхування" (85/96-ВР) редакція від 10.01.2002. 4. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів у випадку настання негативних наслідків під час перевезення небезпечних вантажів" № 733 від 01.06.2002 р. // Офіційний вісник України, 2002, N 23 (21.06.2002), ст. 1106 // зі змінами і доповненнями станом на 10.11.2007 року. 5. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку і Правил проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, що може бути заподіяна пожежами й аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки, включаючи пожежонебезпечні об'єкти й об'єкти, господарська діяльність яких може привести до аварій екологічного і санітарно-епідеміологічного характеру" № 1788 від 16.11.2002 року // Офіційний вісник України, 2002, N 47 (06.12.2002), ст. 2163 // зі змінами і доповненнями станом на 10.11.2007 року. 6. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування відповідальності експортера та особи, яка відповідає за утилізацію (видалення) небезпечних відходів, щодо відшкодування шкоди, яку може бути заподіяно здоров'ю людини, власності та навколишньому природному середовищу під час транскордонного перевезення та утилізації (видалення) небезпечних відходів" № 1219 від 19.08.2002 р. // Офіційний вісник України, 2002, N 34 (06.09.2002), ст. 1614 // зі змінами і доповненнями станом на 10.11.2007 року. 7. Постановою Кабінету Міністрів України "Про обов'язкове страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду" № 953 від 23.06.2003 // Офіційний вісник України, 2003, N 26 (11.07.2003), ст. 1280 // зі змінами і доповненнями станом на 10.11.2007 року. 8. Проект Закону України "Про екологічне страхування" від 21.05.2002 р. N 1046 // www.rada.gov.ua. 9. Базилевич В.Д. Страховий ринок України. Монографія. Київ: Товариство "Знання", 1998 – 374 с. 10. Страховий бізнес України. Довідник 2008р. 11. Гейдунас Ю., Івашенко А. Необхідність означає доцільність. Для чого потрібне екологічне страхування в Україні // "Юр.Газета" – №15 (27) 18.08.2004. 12. Погрішук Г.Б. Розвиток екологічного страхування й аудиту в Україні. // Фінанси України. – 2003, №9. 13. <http://forinsurer.com/> – інтернет-видання про страхування. 14. www.uainsur.com/ – Ліга Страхових Організацій України. 15. www.dfp.gov.ua/ – Державна Комісія з регулювання ринку фінансових послуг

Надійшла до редколегії: 4.12.2008

Р.В. Рак, канд. екон. наук, доц.,
К.В. Ковальська, канд. екон. наук, асист.

НЕДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто загальні принципи функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення та здійснено аналіз діяльності недержавних пенсійних фондів.

In article is considered general principles of the operating the system not state pension provision and is organized analysis to activity not state pension fund.

Розвиток недержавного пенсійного забезпечення є одним з основних завдань і важливих кроків реформування системи пенсійного забезпечення України. Створення законодавчих передумов функціонування інститутів додаткового, добровільного пенсійного забезпе-

чення є нагальною вимогою часу та необхідною умовою існування ефективної, соціально справедливої системи відносин у сфері соціального забезпечення населення. Система недержавного пенсійного забезпечення (НПЗ), з однієї сторони покликана створити можливості для